

MATKAKIRI

Jalgsi Peipsiveert avastamas

Värskas-Vasknarva, 2 naist, 7 päeva, 200 km jalgsi, 100 km ühistranspordiga või hääletades.

KADRI ALLER
LOODUSMATKAJA

Praguse COVID-19 eriolukorra tingimustes, mil liikumisvõimalused on muutunud väga piiratuks ning reisimine on välistatud, on hea vähemalt mõteteski kuskile rändama minna. Mõtte-tera, et raamat on vaese inimese reis, pole sugugi aegunud ja ehk aitab ühe matkaloo lugemine üksluisesse karatiiniaega vaheldust tuua.

2019. aasta maikuu tundi, et viimasest pikast jalgsimatkast on liiga palju aega möödunud. Ühtlasi olin huvitatud Peipsi kalda ja Sibulateega tutvumisest. Niisiis haarsin härjal sarvist, koostas arvutis aerofotode abiga 7-päevase matkamarsruudi (4 30 km päev), laadisin selle GPS-i ning sain sõbranna nõuse kaasa tulema. Meie teekond algas Võru maakonnas Värskas ja lõppes Ida-Virumaal Vasknarvas.

I päev: Värskas – Võõpsu – Tuurapera

Tallinnas elav sõbranna oli juba eelmisel õhtul minu Tartu üürikorterisse saabunud ja niisiis alustasimegi esimese matkapäeva hommikul, rasked kotid seljas, Tartu bussijaama poole rühkimist. Otse loomulikult oli Taevataat luugid valla unustanud ning vihmavaling kastis meid märjaks. Tartu-Värskas bussis kuivades ja startipunktis jäätist mekkides oli energiat ülearugi ning asusime usinalt sammuma. Mööda liivaseid ja rahulikke, linnulaulust rõkkavaid teid Rõsna, Laossina ja teiste Setumaa külade vahel liikudes pakkusid oivalist silmailu õitsvatest sookailudest valendavast metsaalused. Lõhnataju hurmasid üks-teise võidu õilmitsevad sirelid ja pihlapuud. Võõpsu tsässoni ehk külakabeli, nelinurkse puidust ja 18. sajandil ehitatud hoone juures, tegime pikema puhkepausi, meenutades Võõpsu sadama EW-aegseid hiilgeaegu. Paar aastat enne II maailmasõja algust langes pool asulast tuleroaks ja endine lai haare ei taastunudki. Edasi viis meie teekond läbi väikelinna Röpina, kus maalilised vaated paisjärvele ja kirikule iga ränduri silma rõõmustavad. Keilastele pakub Röpina äratundmisrõõmu: siin asub Ilmar Laasi projekti järgi rajatud (ja hiljem ümber ehitatud) hoone.

Start seitsmepäevasele matkale pikki Peipsi kallast algas Värskas

FOTOD: KADRI ALLER

Tegemist on sama projektiga, mida on kasutatud Keila rajooni parteikomitee ehitamisel (praegune erakool Läte). Õhtuks saabusime RMK Tuurapera lõkkekohta, kus pärast kiljatuste saatel jääkülmas Võhandu jões higi maha loputamist telgi püsti panime, Röpina ostetud siidrit mekutasime ja seejärel unedemaale suikusime, saateks ööbikute laksutamine ja hüübi häälitused, mis kõlavad justkui puhuks keegi klaaspudelisse.

II päev: Tuurapera – Röpina polder – Mehikoorma

Teisel päeval mööda Võhandu kallast edasi rühkima asudes nägin, kuidas kuni meie tulekuni rahulikult kaldapealsel hommikupäikest nautinud pirakas nastik ennast mitme-meetrisest järsust kaldast alla veeretab ja mööda jõge eemale ujus. Meie teekond viis ringi ümber Röpina ning vahetult

enne poldrile jõudmist läbisime paksu metsatihniku, misjärel üritasime hüpata üle laia kraavi, tagajärjeks märjad jalad. Polder – Peipsi veetasemest madalamal asuv laiaulatuslik kuivendatud maa, mida kaitseb järvevee eest tamm – oli ütlemata põnev maastik, kus kuld-kollased rapsipõllud vaheldusid rohetavate heinamaadega. Siin võis vahetpidamata kuulda kõrkja-roolinnu karedat kõristamist ning õnnestus silmata ka üht minki ja metskitse. Õhtuks saabusime Mehikoorma lähiste, kus vesist lodumetsa läbides kohtasime karu poolt maha poetatud hiigelsuurt hunnikut. Loodusesõbranna ma hirmu ei tundnud, sest tean, et eesti metsloom naljalt inimest ei ründa ja, nagu on öelnud loodusmees Vahur Sepp: „Eestimaa karud on maailma kõige heasüdamlikumad mõmmikud.“ Küll aga läks hirm naha vahele linnaeluga harjunud sõbrannal, keda pidin pisut veenema, et metsaraja äärde telgi püstitamine ja öömajale jäämine on ohutu tegevus.

Järgneb järgmises Keila Lehes

Liivakivipank Kallaste linnas

III päev: Mehikoorma – Järvelja – Kavastu

Veetsime eelneva öö Mehikoorma külje all metsaservas, kust asusime hommikul alevikku avastama. Pilku püüavad siin tuletorn ja varemets kiriku torni krooniv kopsakas kurepesa. Kassifännina jäi mulle meelde ka bussipeatuse ooteputkaste maalitud must kassisiluett. Järgnevalt matkasime läbi Järvelja metsamassiivide, kus asuvad Eesti kõrgeimad soo- ja arukask, hall ja sanglepp. Siin on ka harilik kuusk ja mänd, mis kõrgusel on lähedased rekordimannele Ootsipalu hiiglastele. Eriti esindusliku ilmega on majesteetlikult jäme ja väärakas eas Kuningamänd. Ümbruskonna metsadele avaneb hunnitu vaade Rõka vaateornist, mille tippu on ehitatud kinniste akendega puitkuppel – suurepärase koht matkajale öömajaks. Meie päevateekond oli aga Rõka kandis alles poole peal, mistõttu jätkasime vantsimist. Kahjuks ladistas kohutavalt vihma, mistõttu jäime, vihmakeebid seljas, Järvelja lähiste tee ääres kükitades valangu möödumist ootama. Mõte sellest, et meil on käia veel 15 km ja mitte just parima veepidavusega telk püsti panna metsaservas lageda taeva all, ei olnud sugugi rõõmustav. Samuti oli nahavahele puged niiskus ihu värisema ja hambad plagisema pannud. Kuigi tegemist oli üsna inimtühja paigaga, nägime teel üht autot tulemas ja viskasime põidlad püsti. Noormees Kaido – ole sa tänatud – võttis meid peale ega pidanud vaevaks Kavastusse sõita. Niisiis saime algselt planeeritud ööbimiskohast tükk maad edasi ning panime telgi püsti Emajõe Suursoo külastuskeskuse telkimisala puukuuri, kus oli kindel katus pea kohal.

Talurahva söökidest ja söögikommetest

Õli meil eelmises pajatuses juttu leivast kui talupere söögilaua peremehest. Tartu Vanemuise tänavas asuvas Eesti Rahvaluule Arhiivis leidub küllaga inimestelt aegade jooksul kogutud mälestusi ning ütlisti pea kõikidest Eesti kihelkondadest maarahva argimenüü kohta, mis põhijoontes oli nädala lõikes järgmine:

pühapäev – kapsasupp sealihaga,
esmaspäev – tangusupp piimaga,
teisipäev – kartulisupp piimaga,
kesknädal – tangupuder piimaga,
neljapäev – hernesupp loomaliha,
reede – tangusupp piimaga

ja laupäeval nii lõunaks kui õhtuks puder. Seda siis Järvamaal, kalatoitudest kaugemal. Rannikualadel ja saartel asendas kala sageli liha ja kapsas teisi aedvilju. Mujal söödi liha puudumisel soolasilku, kusjuures hoiatati: kui sööd mitu räime ühtejärke, siis pista neist viimane, saba ees, suhu. Siis ei ole hiljem vaja janu karta.

Teraviljatoitude – leiva ning putrude kõrval omandas 19. sajandi 2. poolel kindla koha üha laiemalt levinud kartulikasvatust, mis aitas kergemini üle saada põuastest ikaldusaastadest. Hiidlased meenutasid, et algul söödi väheseid kartuleid lausa pidutoiduna. Keedetud mugulad toodi lauale riidepalakaga kaetud vaagnal, et keegi ei saaks endale suuremaid ja ilusamaid valida. Pistisid käe riide alla ja pidid sellega, mis näppude vahele jäi, nurisemata rahul olema.

Kagu-Eestis tehti talvel piima asemel kanepipiima või kanepitempi. Kanepiterad pandi likku ja tambiti seejärel uhmriskitud delaks massiks, mis kallati veega üle. Sellest segust pigistati siis välja omapärase maitsega kanepipiim. Pandi pudrule silmaks ja söödi leiva peal või asemel. Olnud jõuline ja vägev kraam, säilinud hästi. Kas sellel roal ka mingit uimastavat kõrvaltoimet oli, seda ei mainita.

Mingit vallatust söögilauas ei lubatud, toiduga ei mängitud. Igaühel oli oma puust lusikas, millega võeti ühisest suurest kausist suppi. Või siis putru, mis kasteti veel hapupiima sisse. Täiskasvanud istusid, lapsed seisisid ja seda vägagi lihtsal põhjusel – muidu ei oleks nad küündinud oma lusikaga toitu võtma. Söömisest on rahvasuu verminud õige tabavaid ütlisti. Nendest väike valik.

- Silk ja leib on talupoja toit. Hambad haljad, kõht terve.
- Lihaleent limpa pealt, kalaleent kaapa põhjast.
- Oad-herned külma vette, kartulid-kapsad keeva vette.
- Kui nuga käest kukkudes püsti jääb, saab järgmiseks toiduks putru. Vajub pikali, siis leent.
- Ema kõht saab ka sellest täis, kui ta teab, et laps on süüa saanud.
- Laiskus ja nälg on ühe ema lapsed.
- Parem juba lühike ja jäme nälg kui pikk ja peenike.

Kohati oli levinud komme, et üksinda koju jäänud kasutas olukorda ning valmistas endale sahvrist näpatust hästi suupärase toitu. Sangastest on üles tähendatud järgmine lugu. Pühapäeval läinud kogu pere kirikusse, peremees ükski jäänud koju. Teinud siis endale „era“. Võtnud liha ja koort, võid ja moosi, kapsaid, kurke ja maasikaid. Maitseaineks lisanud mett ja sinepit, soola ja suhkrut ning tubakat. Seganud kõik segi ja hakanud sööma, kuigi oli kibe ja ajas oksesele. Peremees öelnud: „Ole sa, mis sa oled, aga ääst kraamist oled sa tettu,“ ja söönud kõik ära. Kannatanud paar päeva kõhuvalude all, aga elama jäi. Egas siis tõeliselt hea kraam tapnud.